

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПРОГРАМА ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ УЧНІВ

У статті представлена програма експериментальної роботи щодо вивчення сучасного стану проблеми індивідуалізації навчання вчителями загальноосвітніх шкіл та рівня підготовленості до цього виду діяльності студентів вищих педагогічних закладів освіти до і після впровадження педагогічної технології підготовки майбутніх учителів до індивідуалізації навчання учнів.

Підготовка до індивідуалізації навчання учнів є складовою частиною загальної професійної підготовки майбутніх учителів до практичної діяльності. Розглядаючи проблему необхідності створення системи підготовки студентів педагогічних навчальних закладів до цього виду діяльності на основі нових технологій навчального процесу, спрямованих на творчий розвиток індивідуальності, ми створили програму експериментальної роботи.

Організація дослідницької роботи ставила за мету видпрацювання робочої моделі індивідуалізованої та технологізованої навчальної діяльності, яка б стала основою для конструювання педагогічної технології підготовки студентів до цього виду діяльності та перевірку її ефективності під час вивчення дисциплін педагогічного циклу.

Експериментальна програма включала чотири взаємопов'язаних етапи: конструювання, констатуючого, діагностичного та формуючого експерименту [1].

На першому етапі – конструювання – розроблена робоча модель підготовки майбутнього вчителя до індивідуалізації навчання учнів на основі контент-аналізу основних понять дослідження, пілотажного опитування вчителів загальноосвітніх шкіл та студентів старших курсів педагогічних університетів.

Аналіз проблеми підготовки майбутніх учителів на основі впровадження педагогічних технологій в історичному контексті дав змогу дійти висновку, що її елементи зустрічаються у працях більшості видатних зарубіжних та вітчизняних педагогів всіх часів (Ю.К. Бабанський, А. Дістервег, Л.В. Занков, Я.А. Коменський, Д. Локк, А.С. Макаренко, М. Монтенссорі, Ж.-Ж. Руссо, В.О. Сухомлинський, В.Ф. Шаталов та інші), а сучасний період характеризується розширенням сфери застосування педагогічної технології (модульні, розвивальні, ігрові, на основі асоціативних зв'язків, інформаційні, на основі співробітництва тощо), та спробами класифікації існуючих технологій (Г.К. Селевко, С.О. Сисоєва, О.М. Пехота, Д.В. Чернілевський та інші).

Розгляд технологічного аспекту підготовки майбутніх учителів до індивідуалізації навчання в історико-педагогічній літературі дозволяє також припустити, що найбільш ефективним напрямом удосконалення існуючих технологій є їх творча та особистісно орієнтована спрямованість на розвиток активності, самостійності, творчих здібностей, професійних умінь та навичок під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі.

Другий етап дослідницької роботи – констатуючий експеримент – полягав у аналізі стану сучасної підготовки вчителів загальноосвітніх шкіл до індивідуалізації навчання учнів, у ході якого визначалися методи педагогічного дослідження, методики математичної та статистичної обробки даних, вивчався ступінь важливості проблеми індивідуалізації у навчальному процесі загальноосвітньої школи та актуальність розробки педагогічної технології підготовки вчителів до цього виду професійної діяльності у вищих навчальних педагогічних закладах.

Експериментальна робота щодо вивчення сучасного стану підготовки вчителів загальноосвітніх шкіл до індивідуалізації навчання учнів дала можливість виявити, що більшість з них розуміє важливість індивідуалізації для підвищення ефективності процесу навчання учнів, але нерегулярно використовує її у своїй діяльності. Отримані дані також дають можливість констатувати розуміння ситуації, що склалася у сучасній школі, значною частиною респондентів, тому серед інших причин вони називають її недостатню теоретичну і практичну підготовку у вищому навчальному закладі до індивідуалізації навчання учнів (66%), нестачу знань з цієї проблеми (61%). Аналіз відповідей студентів випускних курсів щодо ступеня готовності до індивідуалізації навчання учнів виявив, що добре та достатньо підготовленими вважають себе – 26%; недостатньо підготовленими – 45%; взагалі не підготовленими – 29%. Отримані результати підтверджують актуальність і доцільність вивчення та розробки даної проблеми.

Вивчення сучасного стану підготовки вчителів основної школи та студентів вищих педагогічних закладів освіти до індивідуалізації навчання учнів підтвердило наше припущення про те, що традиційна система навчання у вищому педагогічному закладі не сприяє його індивідуалізації і тим самим недостатньо готує майбутніх учителів до цього виду професійної діяльності.

Аналіз отриманих результатів дозволив виявити основні напрями вдосконалення системи загальнопедагогічної підготовки студентів до майбутньої діяльності, зокрема до індивідуалізації навчання, яку ми розглядаємо як цілісний процес, результативність якого залежить не тільки від характеру професійної спрямованості, змісту, форм і методів загальнопедагогічної теоретичної підготовки у навчальній діяльності, але й від особливим чином побудованого процесу навчання, який гарантує досягнення поставленої мети. Це дає змогу говорити про

технологію індивідуалізації навчання, як особливу організацію навчального процесу, що має ознаки технологізованості, а індивідуальний підхід, індивідуальні та індивідуалізовані форми є пріоритетними.

Третій етап – діагностичний експеримент – охоплював 250 студентів контрольних та експериментальних груп II курсу фізико-математичного, природничого і філологічного факультетів Житомирського педагогічного університету імені Івана Франка, Вінницького педагогічного університету імені М. Коцюбинського, Луганського педагогічного університету, Коростишівського педагогічного училища.

Діагностичний експеримент складався з двох фаз. На першій стадії вивчалися мотиви педагогічної діяльності, ступінь розуміння сутності понять у досліджуваній сфері, вимірювались рівні сформованості знань та умінь, необхідних для здійснення індивідуалізації навчання, визначалась суб'єктивна оцінка готовності студентів до цього виду професійно-педагогічної діяльності.

На другій стадії діагностичного експерименту для побудови ефективної результативної системи підготовки визначались рівні готовності майбутніх педагогів до індивідуалізації навчання на основі розробки відповідних критеріїв та показників їх оцінювання.

Проведений теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури, діагностика стану підготовки вчителів загальноосвітніх шкіл до індивідуалізації навчання учнів, пілотажне опитування студентів старших курсів фізико-математичного, природничого, філологічного факультетів Житомирського, Вінницького, Рівненського державних педагогічних університетів (573 студенти) дозволив виділити *критерії та показники рівня підготовленості* майбутніх учителів до цього виду діяльності. В остаточний варіант критеріїв рівня підготовленості майбутніх учителів до індивідуалізації навчання були вміщені параметри, які описані у теоретичних джерелах та ті, що отримали не менш як 75% позитивних висловлювань під час проведеного опитування.

Слід зазначити, що в ході розробки врахована також специфіка здійснення індивідуального підходу вчителів у навчальних закладах типу "загальноосвітня школа". Дано характеристику кожному з визначених *критеріїв*:

I критерій – *теоретичний*. До показників теоретичного критерію ми відносимо ступінь усвідомлення сутності індивідуального підходу, індивідуальної роботи, індивідуалізації, розуміння їх важливості та місця у навчально-виховному процесі та рівень засвоєння системи професійно-педагогічних знань, необхідних для їх реалізації у навчальному процесі.

II критерій – *практичний*. Показником цього критерію є усвідомлення системи професійно-педагогічних умінь, необхідних для індивідуалізації навчання, рівень володіння ними та уявлення про ступінь готовності до індивідуалізації навчання у майбутній професійній діяльності.

III критерій – *результативний*. Рівень успішності вивчення педагогічних дисциплін завдяки впровадженню технології індивідуалізованого навчання є показником цього критерію (результати контрольних робіт, диференційованих заліків, екзаменів).

Враховуючи достатню складність реалізації на практиці індивідуалізації навчання, для повноти характеристики даного виду діяльності нами були виділені дві групи параметрів. Перша з них має описувати досліджуване явище у самооцінці студентів, друга – в оцінці компетентних суддів, в ролі яких виступають викладачі кафедр педагогіки, які працювали з виділеними групами студентів.

Для дослідження ми відібрали постійну групу з 250 студентів, навчальна діяльність яких вивчалась протягом чотирьох семестрів, при цьому характеристика включення їх в індивідуалізований навчальний процес була підтверджена компетентними суддями. Така постановка питання стала підставою для вибіркової сукупності з їх числа.

За визначеними критеріями та оцінкою компетентних суддів були визначені 3 групи студентів *за рівнем спрямованості до індивідуалізації навчання*: високий, середній та достатній.

Високий рівень: студенти характеризуються високою працездатністю, активно-позитивним прагненням до знань, старанністю, ініціативністю, творчим підходом до виконання завдань.

Середній рівень: студенти із середніми здібностями, старанні, які прагнуть до самовдосконалення, але творчий підхід й ініціативність у процесі оволодіння знаннями реалізують на рівні середньої перспективи.

Достатній рівень: студенти відрізняються поверховими знаннями, відсутністю ініціативи, необов'язковістю, завищеною самооцінкою.

Наступним завданням дослідження стало проведення якісно-кількісного порівняльного аналізу стосовно уявлень про сутність індивідуалізації і стану її використання у навчальному процесі для визначених груп студентів. Результати такого аналізу зможуть підтвердити чи спростувати висунуту нами попередньо гіпотезу про те, що підготовка майбутнього вчителя до індивідуалізації навчання учнів основної школи набуває ефективності за умов технологічної та індивідуалізованої організації процесу оволодіння професійними педагогічними знаннями і практичними вміннями, у ході якої здійсниться розвиток уміння відтворювати набуті знання у майбутній професійно-педагогічній практичній діяльності.

До *діагностичних параметрів* у самооцінці віднесені: показники цілемотиваційної сфери; ступінь усвідомлення сутності понять, що розглядаються; рівень засвоєння системи професійно-педагогічних знань та сформованості умінь індивідуальної роботи, необхідних для індивідуалізації процесу навчання.

Для їх аналізу використовувались такі *методи дослідження*: спостереження, бесіда, анкетування, моделювання, ранжування, самооцінка, рейтинг та методи математичної статистики.

Результати діагностичного експерименту та аналіз нових вимог щодо професійного становлення майбутнього вчителя підтвердили, що підготовка студентів вищих педагогічних навчальних закладів до індивідуалізації навчальної діяльності учнів потребує усунення наявних недоліків та підвищення її якості шляхом впровадження інноваційних педагогічних технологій.

Проведена дослідницька робота на цьому та попередніх етапах дозволила розробити педагогічну технологію підготовки майбутніх учителів до індивідуалізації навчання учнів.

На четвертому етапі – формуючий експеримент, у ході якого нами вирішувалось завдання щодо вдосконалення традиційної системи індивідуалізації навчання у вищій школі.

Мета проведеного експерименту полягала в аналізі ефективності запропонованої технології підготовки майбутніх учителів до індивідуалізації навчання учнів у процесі вивчення педагогічних дисциплін.

У ході формуючого експерименту, який тривав упродовж чотирьох семестрів на базі фізико-математичного і природничого факультетів Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, охоплював 250 студентів контрольних та експериментальних груп, вивчалася динаміка рівня готовності майбутніх педагогів до індивідуалізації навчання учнів, виходячи зі створеної робочої моделі та розробленої на її основі педагогічної технології.

Отримані дані підтвердили наше припущення про те, що традиційна система навчання не сприяє його індивідуалізації у вищому навчальному педагогічному закладі і тим самим недостатньо готує майбутніх учителів до цього виду професійної діяльності.

Розроблена програма дозволила поетапно впроваджувати експериментальну роботу та логічно пов'язати отримані результати з побудовою експериментальної педагогічної технології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рудницька О.П., Болгарський А.Г., Свистельникова Т.Ю. Основи педагогічних досліджень. – К.: НПУ ім. М. Драгоманова, 1998. – 144 с.
2. Резервы интенсификации учебно-воспитательного процесса педвуза: Межвуз. сборник науч. трудов. – Кострома: КГПИ, 1990. – 136 с.
3. Дубасенюк О.А. Психолого-педагогічні фактори професійного становлення вчителя. – Житомир: держ. пед. ін-т, 1994. – 260 с.

Матеріал надійшов до редакції 11.12.2002 р.

Еремеева В.М. Экспериментальная программа проверки эффективности внедрения педагогической технологии подготовки будущих учителей к индивидуализации обучения учащихся.

В статье представлена программа экспериментальной работы по изучению состояния проблемы индивидуализации обучения учителями общеобразовательных школ и уровня подготовки к этому виду деятельности студентов высших педагогических учебных заведений до и после внедрения педагогической технологии подготовки будущих учителей к индивидуализации обучения учащихся.

Yeremeyeva V.M. The Experimental Effectivity Check Program of Introducing Pedagogical Know-how of Future Teachers to Individualized Teaching of Pupils.

The paper presents the program of experimental analysis of the problem of individualizing teaching by the teachers of comprehensive schools and the training level of this aspect of activity of students of higher pedagogical educational institutions before and after introducing pedagogical know-how of future teachers to individualized teaching.